Реферат на тему: "Класифікація нотаток як жанру мемуарної літератури"

Тематично-літературні реферати

Класифікація нотаток як жанру мемуарної літератури

Визначена у заголовку статті тема є актуальною, тому що нотатки, які зроблені письменником, дають можливість заглянути у його внутрішній світ, краще зрозуміти його спадщину і літературний процес у цілому. В сучасному літературознавстві, зокрема в теорії, ця проблема залишається не вивченою.

Мета цієї невеличкої розвідки полягає в тому, щоб розглянути нотатки як жанр мемуарної літератури і зробити спробу їх класифікації.

На нашу думку, класифікація нотаток повинна базуватися не лише на тематиці, не на зовнішніх ознаках, а на якихось певних закономірностях у методиці відбору фактів, прийомів, типізації тощо. Тому можна виділити дві великі групи нотаток: художні та документальні. В них по-різному створюється матеріал. У художніх нотатках герой має вигадане ім’я, наведено вигадану ситуацію. Це ? підготовчі матеріали майбутніх творів, статей. У документальних ? реальний герой, реальна ситуація, час і місце дії. Автор точно передає все, що відбувається, не сміє помилитися, не може створювати вигадану ситуацію, не може, як у художній, синтезувати у своєму героєві типові риси різних людей. Коли автор домислює якісь риси для реального героя, трішки змінює, прикрашає ситуацію, то документальні нотатки перетворюються у художні.

Документальні нотатки ? це підготовчі матеріали для майбутніх статтей, нарисів, заміток, спогадів, документальних книг. Їх (тобто нотатки) можна поділити на автобіографічні та власне мемуарні. Обидва види можуть бути подорожніми, де автор нотує враження під час мандрів. Особисті враження і мандрівка визначають своєрідність цього різновиду. Ці нотатки пізніше фіксуються у щоденнику автора.

Можна виділити також портретні та соціальні нотатки. Портретні нотатки ? це записи про людей, їх зовнішність, захоплення, характерні риси тощо, соціальні ? опис подій, ситуацій, соціально-політичної обстановки.

Класифікуючи нотатки за метою, призначенням, можна виділити такі різновиди:

? для себе;

? для пам’яті;

? для майбутніх творів;

? для людей (нащадків, родичів, дітей тощо);

? для історії.

Нотатки для себе ? це записи, не розраховані на публікацію. Їх автор може використати пізніше, а може і не використати. Це записи крилатих виразів, висловів видатних людей, фразеологізмів та ін. Це і запис думок, переживань, вражень самого

письменника з приводу певної події.

Нотатки для пам’яті ? записи, які письменник робить лише з однією метою: не забути. Це різноманітні нотатки типу: Де? Куди? Коли? З якою метою? З ким зустрітися? Що зробити? тощо.

Наведемо приклади нотаток:

25.IV

Вранці ? інтерв’ю з представниками журналу "Przyjak"[1, 68].

4/11

Олесь ? в національному увесь.

Тичина ? по коліна.

Чумак ? по щиколотки.

А Селянко ? то й зовсім на сухе вийшов. Сидить собі в Андалузії й ні про кого, крім себе, не думає. Поспішив трохи. Зате йому колись буде дуже мокро.

24. VII

Відкриття конференції. Дискусії (Дещо я записав у конференційному блокноті). Vanitos Vanitatum. Великих слів велика сила. Які люті у нас є вороги[1, 95].

Нотатки як заготовки для майбутніх творів мають велике значення. Саме вони є основою творів, їх першоджерелами.

Важливими також є нотатки, які письменник пише, щоб залишити після себе пам’ять. Це повчальні, застережливі нотатки і нотатки-розповіді. Вони призначені також для дітей, родичів та ін.

Для історії цінними є записи історичних подій, нотатки про історичних осіб.

За жанровою класифікацією доцільно виділити п’ять різновидів нотаток:

1) нотатки-роздуми, не розраховані на публікацію;

2) нотатки, розраховані на публікацію (щоденникові записи);

3) телеграфні нотатки (запис дат і місць подій);

4) влучні вислови, афоризми;

5) нотатки-штрихи для майбутніх творів та запис тем творів.

Нотатки-роздуми, які не розраховані на публікацію, письменник пише для себе. В них ? його потаємні думки.

Нотатки, які розраховані на публікацію, ? це нотатки, що увійшли до щоденників.

Телеграфні нотатки ? запис дат і місць. Це ? нотатки-плани:

31/IV [19]42

Написати статтю на тему: про любов до Батьківщини і національну гордість (гідність).

Написати статтю про українську культуру. І культуру фашистських прихвостнів… Чи, може, об’єднати ці статті в одну [2,14].

Наведемо зразки влучних висловів, афоризмів:

27/ VII… Ти собі дзвони, а людиною будь.

Хто тільки про своє співає, той людям чужий [2, 72].

Нотатки-штрихи для майбутніх творів та запис тем творів, планів і т. д.:

Є у мене три теми:

1. Продовження старих персонажів.

2. Тема про долю жінки (велика тема).

3. Світ через звільнене село у сорок зруйнованих хат, 200 трупів і двох живих жінок [4, 19].

Щодо класифікації нотаток за формою, пропонуємо виділити такі:

? фразові;

? тезисні або конспектні;

? текстові.

Фразові нотатки складаються лише з однієї фрази. Це може бути якесь визначення, афоризм, прислів'я, короткий крилатий вислів, метафора тощо. Вони характеризуються стислістю форми, але обширністю думки. Дуже часто містять підтекст. Їх можна назвати образними:

Зло ? від людської дурості [3, 93].

Краще вмерти ? загинути героєм, ніж жити рабом [3, 69].

Тезисні або конспектні нотатки ? це запис дат, подій у тезисній формі, списки літератури, запитання, запис імен, іноземних слів, діалектів тощо.

Текстові нотатки ? це не окремі фрази, не тези, а зв'язаний текст з єдиною темою, ідеєю:

Війна стала великою, як життя, як смерть. Воює все людство. Ніби земна куля влетіла в якусь криваву божевільну туманність. Війна стала життям людства. І тема війни, отже, на довгі роки буде основною темою мистецтва… Україна мусить родити найсильніші твори про народ у війні, бодай один твір. Чи вистачить сили у письменників? Гей, хто є в лузі! [3, 68].

Нотатки також можна поділити (за ступенем мемуарності) на автобіографічні та власне мемуарні.

Автобіографічні ? це нотатки, в яких автор пише про себе, про те, що відбувалося з ним; про події, ситуації в яких автор є головним героєм:

19/VI [19]44

Жахливі речі творяться в мені. Я не можу писати статей. У мене в голові ніби обірвались всі абсолютно поводи. І жодна думка не може вилетіти з неї, не може ширяти, не може линути на крилах до читача[3, 68].

Власне-мемуарні ? це нотатки, в яких автор пише про когось, про події, ситуації, в яких головним героєм є не автор:

5/IX 1943

К. ? сильніший за Гітлера. Гітлера буде знищено спільними зусиллями прогресивного людства… К. лишиться. Я визнаю його за свого переможця [3, 196].

Але тоді поза увагою залишаються художні нотатки, тому, можливо, їх також необхідно виділити в окремий різновид.

Усі ці нотатки відрізняються своєю тематикою. Отже, їх можна поділити на:

1. Літературні нотатки:

1) заготовки для майбутніх книг;

2) поради літераторам;

3) критичні нотатки;

4) нотатки з теорії літератури.

2. Мистецькі нотатки.

3. Політичні нотатки.

4. Особисті (життєві або автобіографічні):

1) нотатки-плани;

2) інтимні;

3) повсякденні.

5. Біографічні нотатки.

6. Релігійні нотатки.

7. Філософські нотатки.

8. Нотатки про освіту.

Літературні нотатки ? записи, в яких письменник нотує теми, зміст майбутніх книг, дає поради літераторам, ділиться літературним досвідом, висвітлює свою оцінку літературному процесу. Письменник може також занотовувати собі літературу, якою буде користуватися, при написанні твору тощо:

Про "Орисю" П. Куліша.

М. Костомаров. Етнографічні писання. 1930, ДВУ, ст. 279.

"Л[ітература] і М[истецтво]", 7/VIII— [19] 44[р.], 3-я, н-а, ст.

Доповідь Є. Кирилюка…[2, 381].

Критичні нотатки ? це і записи до майбутніх статей, і висловлення думки щодо певних творів, їх оцінка. Вони можуть бути упорядковані, як літературні статті і довільно, тобто бути лише штрихами до майбутніх літературних творів:

До ст[атті] "Шевченко у моєму житті і творчості".

Двічі був директором Інст[итуту літератури АН УРСР імені Т.Г.Шевченка].

У Мих[айла] Коц[юбинського]: "На горі Тарасовій"…[2, 356].

А ось інші приклади нотаток, які є більш досконалими і майже закінченими, тобто упорядковані, як літературні твори:

Я відкриваю вечір молодих.

Дехто ще з них спотикається, дехто ще несміливо ноти бере, але в деяких я чую вже майбутні владні ноти дужого таланту.

Ви можете не погодитись зі мною ? це ваша воля, ? я з охотою посперечаюсь. Але про що тут сперечатись. Коли деякі з нас не знають віршування і покладаються лише на лінивий слух, на удачу, на ура! А де ж виношування задуму поетичного? А де ж перевірка на людях?

Звичайно, хочу додати й таке: неправильним було б кожного із молодих вважати новатором.

Справжній творець ? якого б віку він не був завжди за всяку ціну хоче якнайповніше розкрити всю могутність свого таланту ? щоб відобразити неповторну

велич нашої епохи…[2, 345].

Критичні нотатки характерні для творчості багатьох письменників, а також літературознавців та критиків. Це своєрідні чернетки, які є дуже важливими у вивченні творчості, життєвого шляху певної особи або того чи іншого літературного діяча. Адже в них відображені його погляди, переконання, сумніви. Написанню одного твору передує цілий ряд нотаток. Зіставлення нотаток з самим літературним твором малює картину творчої еволюції письменника.

Нотатки для майбутніх книг ? це записи тем, головних думок, ідей, розмов з прототипами, їх характеристика, укладання плану твору, завдання, мети.

Наприклад, "Нотатки до біографії колгоспників Чорнобильського району Київської області" [2, 398], де автор коротко описує біографії прототипів, їх характеристику.

Отже, літературні нотатки ? це різновид письменницьких нотаток, який має право на своє існування та дослідження.

Мистецькі нотатки ? це нотатки про мистецтво, які включають естетичні погляди, смаки письменника. Вони дуже подібні до літературних, тому їх можна навіть об’єднати в одну групу ? літературно-мистецькі нотатки.

Політичні нотатки ? записи політичного характеру, політичних подій, зустрічей, про хід різних конфліктів, конференцій, роздуми письменника з цього приводу. Політичні погляди письменника проявляються й у ставленні його до певних політичних діячів.

До політичних нотаток наближаються записи політичного характеру, а також про різні політичні події, про стихійні події в країні та за кордоном. Оскільки вони майже не зустрічаються у записних книжках письменників, то виділяти їх як окремий різновид недоцільно.

Автобіографічні нотатки ? це записи, що стосуються особи самого письменника. Ці нотатки бувають трьох типів:

1) нотатки-плани;

2) інтимні;

3) повсякденні.

Повсякденні нотатки пізніше входять до щоденникових записів; нотатки з датами ? це нотатки не про майбутнє, а про минуле письменника.

Отже, автобіографічні нотатки ? це спогади письменника не про когось, а про себе, свої дії, думки, переживання, хоч у них наявні й інші персонажі, крім автора, але сам автор є безпосередньо головним героєм автобіографічних нотаток.

Біографічні нотатки ? це записи про друзів, знайомих, рідних письменника, їх біографії. Дуже часто вони служать матеріалом для мемуарів ? спогадів, біографій.

Можна виділити ще різні тематичні види. Це і нотатки про освіту, нотатки на теми селянського життя, робітничі тощо. Зазначимо, що чіткої межі між різновидами немає.

Отже, класифікація нотаток може базуватися на різних аспектах. Вона залежить від форми жанру, мети призначення, способу відбору матеріалів, об’єкта зображення, способу створення твору.

Література

1. Рильський М. Т. Зібр. тв. у 20 т. ? К., 1988. ? Т. 19.
2. Тичина П. Г. Зібр. тв. у 12 т. ? К., 1988. ? Т. 11.
3. Довженко О. Господи, пошли мені сили. ? Х., 1994.
4. Довженко О. Тв. у 5 т. ? К., 1985. ? Т. 5.